

MALİ SUÇ VE MALİ SUÇLA MÜCADELE

Dr. Hasan AYKIN

1. GİRİŞ

Mali suçlar kazandığı yaygınlık ve doğurduğu sonuçlar itibariyle her geçen gün önemini daha da artırmaktadır. Buna paralel olarak şiddet içermeyen, kişilerin ve kamunun önemli mali zararlar görmesine neden olan ve genellikle kompleks nitelikte ve organize bir şekilde işlenen mali suçlarla mücadele konusu da önem kazanmaktadır. Önem kazanan mali suçlarla mücadele, bütüncül bir politikayı gerekli kılmaktadır.

Bu çalışmada Türkiye'deki mali suçla mücadele, temel düzenlemeler, düzenlemelerdeki temel ilkeler, ulusal ve uluslararası aktörler kapsamında değerlendirilmektedir. Ancak mali suçla mücadelede, mücadelenin kapsamının net olarak belirlenmesinin öneminden hareketle öncelikle kavramsal çerçeve çizilmektedir. Bu kapsamda mali suç kavramı ve yakın ilişkili kavramlar üzerinde durularak mali suç kavramı ve bu kavram altında yer alan mali suçlar konusu üzerinde durulmaktadır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE KAPSAM

Mali suçun genel kabul görmüş bir tanımı yoktur. Bu nedenle işlenen konuya ve ülkelerin yargısal sistemlerine göre değişik isimlendirme ve tanımlamalar ile karşılaşmak mümkündür. Mali suç terimi ile yakın anlamda ekonomik suç, ticari suç, beyaz yaka suçları, mali sektör suçu, yolsuzluk suçları, kaçakçılık suçları gibi değişik suç kategorileri ile karşılaşılmaktadır. Çoğu kez ekonomik ve mali suç kavramları birbirleri yerine de kullanılmaktadır.

Mali suçun tanımlanmasındaki güçlük, mali suç kavramının belirli bir suç fiilini ifade eden hukuki bir terim olmamasından kaynaklanmaktadır. Mali suç, bazı ortak özelliklere sahip birden çok suç tipinin oluşturduğu bir suç kategorisini ifade

etmektedir. Hatta mali suç kategorisi altındaki bazı suçlar da, örneğin yolsuzluk, bir suç tipini değil ayrı bir suç kategorisini ifade etmektedir.

Ortak bir tanım bulunmamasına rağmen, bazı tanımlar mali suçla ilgili ortak özelliklere ulaşma anlamında faydalı ipuçları vermektedir. IMF (2001:5), geniş anlamda mali suçları, şiddet içermeden işlenmek suretiyle mali bir kayba neden olan tüm suçlar olarak tanımlanmaktadır. Mali suçlar aynı zamanda, aklama, vergi kaçakçılığı gibi diğer bazı suç kategorilerini de kapsamaktadır (IMF, 2001:3). Bu açıdan çoğu kez ekonomik suç ve mali suçun yakın anlamda veya birbiri yerine kullanıldığını söylemek mümkündür.

Mali suçlara, finansal kurumlar dahil olduğunda, bu kez mali sektör suçu şeklinde bir alt tanım söz konusu olmaktadır. Finansal kurumlar bir mali suça ya mağdur veya fail olarak ya da araç olarak kullanılmak suretiyle dahil olurlar. Çek ve kredi kartı dolandırıcılıkları, menkul kıymet, hayat sigortası ve diğer sigorta dolandırıcılıkları finansal kuruluşların mağdur olarak yer aldığı mali suçlardır. Buna karşılık müşteri fonlarının kötüye kullanılması, finansal araçlar üzerinde yapılan dolandırıcılıklar da ise finansal kuruluşlar doğrudan mali suçun failidirler.

Çoğu kez mali suç ile eş anlamlı veya birlikte kullanılan ekonomik suçun sadece nitelikli dolandırıcılık suçlarını kapsayacak şekilde tanımlandığını görmek mümkündür. Örneğin, Güvel (2005:29) tarafından *ekonomik suç*; özel, profesyonel ya da teknik becerileri olan kişiler tarafından kişisel veya örgütsel kazanç ya da diğer birey veya birimler aleyhine haksız kazanç sağlama amacıyla genellikle aldatma ya da yalan beyanda bulunma yoluyla işlenen yasadışı eylem olarak tanımlanmıştır. Güvel'e göre ekonomik suçun diğer bir özelliği ise kesinlikle şiddet içermemesidir.

Ekonomik suçun, ekonomik düzenin sağlıklı bir şekilde yürüyebilmesini esas alan temel yasalara aykırılık içeren, banka, sigorta, borsa, kartel, rekabet, patent, gümrük, vergi, ithalat, ihracat, kaçakçılık, ödünç para mevzuatında yer alan suçları kapsamı gerektiği de ileri sürülmektedir (Mahmutoğlu, 2003:38).

Somers (1984) "Ekonomik Suçlar" isimli kitabında doğrudan bir tanım vermek yerine ekonomik suçları temel nitelikleri ile ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu nitelikler aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır:

- Kompleks olması,

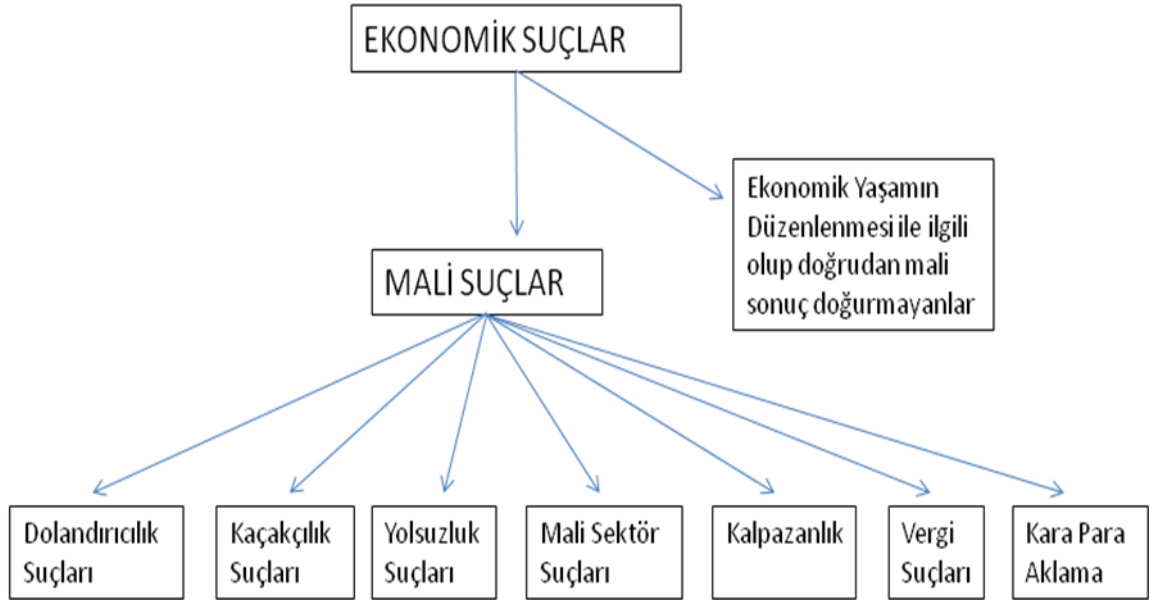
- Genellikle organize şekilde işlenmesi,
- Şiddet içermemesi,
- Belli bir mekansal sınırının olmaması,
- Ekonomik çıkar amacıyla işlenmesi,
- Mağdurun suçun işlenmesi sırasında olaydan habersiz olması.

Organize suçla, ekonomik veya mali suç arasındaki ilişki de önemlidir. Günümüzde ekonomik veya mali suçla organize suç arasında kesin bir ayırım yapmak zorlaşmıştır. Organize suç ile ekonomik suç arasında çok güçlü bir ilişki söz konusudur. Daha ötesi organize suç geniş anlamda ekonomik suçun bir alt kategorisi olarak değerlendirmenin daha uygun olacağı da ileri sürülmektedir (CE, 2005:20).

Suçla mücadele eden bazı birimler ise, doğrudan mali suç tanımı vermek yerine kendi mücadeleleri kapsamında değerlendirdikleri suçları sıralamaktadırlar. Örneğin Interpol'ün (2009) internet sitesinde mali suç ve ileri teknoloji suçları kapsamında şu suçlara yer verilmiştir: kalpazanlık, mali dolandırıcılık, kara para aklama, terörün finansmanı, ödeme kartları, fikri mülkiyet hakları ve bilişim suçları.

Türkiye'de mali suç tanımı konusunda bir netlik bulunmamaktadır. Buna bağlı olarak hangi suçların mali suç kategorisi altında değerlendirilmesi gerektiği konusunda da kafa karışıklığının bulunduğu anlaşılmaktadır. Örneğin, Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı Faaliyet Raporunun (2009:49) "Mali Suçlar" başlıklı bölümün girişinde mali suçların ekonomik ilişkiler ve ticari faaliyetleri düzenleyen kuralların ekonomik çıkar sağlamak amacıyla ihlal edilmesi ile gerçekleştirildiğinden bahsedilmesine karşın, göçmen kaçakçılığı, organ ve doku ticareti ile insan ticareti gibi suçlar da mali suç kapsamında sunulmaktadır. Benzer yaklaşımın yolsuzluk ve mali suçlar konusundaki çalışmalara da yansıdığı anlaşılmaktadır (Aydın ve Yılmaz, 2007).

Çalışmada, ekonomik suç, mali suç ilişkisi ve mali suçun hangi suçları kapsadığı ile ilgili olarak tarafımızdan oluşturulan aşağıdaki çerçeve esas alınacaktır.

Mali suçlar, şiddet içermeksizin işlenen bir taraftan başkalarının mali zararına yol açarken diğer taraftan bazı kişilerin maddi yarar sağlaması sonucunu doğuran suçları kapsamaktadır. Şemsiye kavram olan ekonomik suçlar, mali suçlara ilave olarak ekonomik hayatın düzenlenmesine ilişkin olan ancak doğrudan bazılarının mali zararı ve bazı kişilerin maddi yarar sağlaması sonucunu doğurmayan diğer suç fiillerini de kapsamaktadır. Örneğin Kambiyo mevzuatına ilişkin düzenlemelerden bir kısmına aykırı davranış ekonomik bir suç kategorisinde değerlendirilmesine karşın, aslında herhangi bir kişinin doğrudan zararına yol açan bir fiil değildir. Aynı şekilde ödenmesi gereken verginizi eksiksiz ödenmesine rağmen, Vergi Usul Kanununda yer alan örneğin işe başlamayı zamanında bildirmeme, yasa ile öngörülen defterden farklı bir defter tutma veya yasal defterlerin onaylama işlemindeki eksik veya hatalar durumunda ekonomik yaşamı düzenleyen kurallara aykırılık nedeniyle bir ekonomik suç ve bu suç için öngörülmüş çoğu kez idari nitelikte para cezasına muhatap olmak söz konusu olabilir. Oysa fiil doğrudan herhangi bir zarara veya failin herhangi bir menfaat teminine yol açmayabilir ve bu yönü ile mali suç kategorisinde değerlendirilemeyebilir.

3. TÜRKİYE’DE MALİ SUÇLARLA İLGİLİ HUKUKİ ÇERÇEVE

Türkiye’de mali suç şeklinde bir suç tanımlaması yoktur. Bir önceki bölümde verilen şemada yer alan değişik suç kategorileri ve suçların tümünü ifade eden genel

bir kavramdır. Aşağıda mali suçlar ana hatları itibariyle ve ilişkili oldukları temel hukuki çerçevede ile sunulmaktadır.

Dolandırıcılık Suçları: Dolandırıcılık suçu esas itibariyle Türk Ceza Kanununda düzenlenmiştir. Ceza Kanununda “Malvarlığına Karşı Suçlar” bölümü altında yer almaktadır. *Dolandırıcılık suçu*, hileli davranışlarla bir kimseyi aldatıp, onun veya başkasının zararına olarak kendisine veya bir başkasına bir yarar sağlanmasını içermektedir (TCK, md.157). Kullanılan araç veya mağdurun niteliğine göre bu suç “*nitelikli dolandırıcılık*” olabilmektedir (TCK, md.158).

Dolandırıcılık fiilleri, banka, kredi, kredi kartı, sosyal güvenlik, kamu subvansiyonları alanlarında ve doğrudan kişilere yönelik olarak yanıltıcı reklamlar, titan zincirleri, internet üzerinden yapılan çeşitli dolandırıcılıklar gibi pek çok farklı alanda yoğun bir şekilde işlenmektedir.

Dolandırıcılık fiilleri, sadece kişilerin malvarlığında azalma sonucu doğurmamakta, aynı zamanda toplumda kişiler arasındaki güven duygusunun yok olmasına da neden olmakta, bu ise kişilere pek çok işlemde ekonomik maliyetler yüklemektedir. Dolandırıcılık fiilinin mağduru kamu dahil tüm gerçek ve tüzel kişiler olabilmektedir. Son dönemlerde özellikle şirket varlıklarına karşı önemli mali sonuçlar doğuran suçlar işlenmektedir (PWC, 2007 ve Active Academy, 2003).

Yolsuzluk Suçları: *Yolsuzluk*, geniş anlamda, kamu gücünün özel çıkar amacıyla kötüye kullanılması olarak tanımlanabilir. Yolsuzluk başlı başına bir suç olmayıp bir suç kategorisini ifade etmektedir. Yolsuzluk suçlarının Türk Ceza Kanununda “Kamu İdaresinin Güvenilirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar” başlıklı bölümünde düzenlendiği görülmektedir. Kanun koyucu, bu tür suçları ihdas etmekle esas olarak, kamusal malların korunmasından ziyade, kamu idaresinin güvenilirliğini ve düzgün işlemesini sağlamayı amaçlamaktadır. 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda düzenlenen zimmet (md. 247), irtikâp (md. 250), rüşvet (md. 252), yetkili olmadığı bir iş için yarar sağlama (md. 255), görevi kötüye kullanma (md. 257) suçları yolsuzluk suçları kapsamında değerlendirilmiştir.

Yolsuzluk suçları ile ilgili olarak belirtilmesi gereken bir diğer husus, yolsuzlukla mücadele için ayrı bir kanunun varlığıdır. Bu Kanun 3628 sayılı “Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzlukla Mücadele Kanunu”dur. Kanunda kamu görevlilerinin malvarlıklarındaki artışın takip edilmesini amaçlayan bir sistem öngörülmüştür. Aynı zamanda kamu görevlilerinin görevleri nedeniyle işledikleri

suçlardan dolayı yargılanması için öngörülen izin sisteminin yolsuzluk suçları için söz konusu olmadığı hususu birkaç istisna dışında benimsenmiştir.

Kaçakçılık Suçları: Kaçakçılık suçları esas olarak, üzerindeki vergi ve diğer mali yüklerin yüksek olduğu malların yurtdışından ülkeye kaçak yollarla sokulması veya gümrükten sokulmasına rağmen yanıltıcı belgeler veya rüşvet ve benzeri şekillerde niteliğinin farklı gösterilmesi suretiyle ödenmesi gereken vergi ve diğer mali yüklerin az veya hiç ödenmemesi şeklinde sonuç doğuran fiilleri ifade etmektedir. Genellikle organize şekilde işlenen bu suçlar kamu maliyesi için önemli miktarda kayıp anlamına gelmektedir.

Günümüzde neden olduğu mali kayıp ve yaygınlık açısından en önemli kaçakçılık suç türleri, akaryakıt, tütün, tütün mamulleri ve alkollü içkiler, cep telefonu ve şeker kaçakçılığıdır.

Kaçakçılık suçları, 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nda düzenlenmiştir. Suç türüne göre ve failin suçtaki iştirak durumuna göre hapis ve adli para cezası veya idari para cezası uygulanması söz konusudur. Aynı zamanda kaçakçılığa konu eşyaya el konulmakta ve eşya mahkeme kararı ile müsadereye tabi bulunmaktadır.

Kalpazanlık: Türk Ceza Kanununda “parada sahtecilik” olarak düzenlenen (md. 197) kalpazanlık, memlekette veya yabancı ülkelerde kanunen tedavülde bulunan parayı, sahte olarak üretmeyi, ülkeye sokmayı, nakletmeyi, muhafazayı veya tedavüle koymayı içermektedir. Türk Lirası ile Türkiye’de yaygın olarak tedavülde bulunan dolar ve avro sahtekarlığı sıklıkla karşılaşılan bir mali suç türüdür. Türk Ceza Kanununda “Kamu Güvenine Karşı İşlenen Suçlar” bölümünde düzenlenmiştir. Kalpazanlığın suç haline getirilmesi ile korunmak istenen hukuki menfaat kamunun bazı ekonomik araçlara olan güvenini korumaktır.

Kara Para Aklama: *Kara para aklama*, geniş anlamda, suçluların suçlarını gizleyebilmek ve suç gelirlerine yasal görüntü kazandırmak amacıyla, suçtan elde ettikleri malvarlığı değerlerinin niteliğinin, kaynağının, yerinin, durumunun, hareketinin ve kime ait olduğunun saklanmasına veya olduğundan farklı gösterilmesine yönelik işlem ve faaliyetlerdir (Aykın, 2008:238). Aklama suçu Türk Ceza Kanununda “Suçtan Kaynaklanan Malvarlığı Değerlerini Aklama” suçu olarak

282'nci maddede düzenlenmiştir. Maddeye göre alt sınırı altı ay ve üzeri bir suçtan elde edilen malvarlığı değerleri kara para olmaktadır.

Kara para aklamanın mali suç olma niteliği tartışma konusudur. Çünkü aklama faaliyeti her durumda bazı kişilerin finansal kaybına yol açmayabilir. Bununla birlikte, aklama fiilinin vergi kaçırma, rüşvet, zimmet ve benzeri mali suçlardan elde edilen suç gelirlerinin gizlenmesini sağlaması ve müsadereyi engellemesi yönü ile devlet bütçesi açısından mali kayıp anlamına gelmesi söz konusudur. Genellikle böyle bir bakış açısı ile kara para aklama mali suç kapsamında değerlendirilmektedir. Ayrıca aklama ile mücadelenin mali suçların temel saiki olan maddi değerleri tespit ve müsadere amacına hizmet etmesi gibi önemli bir işlevi de bulunmaktadır.

Kara para aklama ile mücadele konusunda belirtilmesi gereken önemli bir husus da, bu suçla mücadelede önleme boyutuna büyük önem verilmesidir. Türkiye'de sadece önleme boyutuna ilişkin olarak 5549 sayılı Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkında Kanun ve bu Kanuna dayanılarak çıkarılan ikincil mevzuat bulunmaktadır.

Vergi Suçları: Vergi suçları ceza hukuku anlamında özel nitelikte bir kanun olan Vergi Usul Kanunu'nda (VUK) düzenlenmiştir. VUK'ta öngörülen cezalar esas olarak usulsüzlük, vergi ziyayı ve hapis cezası olmak üzere üçlü bir sınıflandırmaya tabi tutulabilir. Mali suç anlamındaki vergi suçları ile bu çalışma kapsamında kastedilen vergi ziyayı (md.344) ve vergi kaçakçılığı (md. 359) suçlarıdır. Vergi mahremiyetinin ihlali, mükellefin özel işlerini yapma suçları gibi suçlar aslında bir vergi suçu türü olmasına karşın, mali suç kapsamında değerlendirilmemektedir. Vergi ziyayı ve vergi kaçakçılığı suçları hazineyi mali anlamda kayba uğratan suçlar olup birer mali suç türleridir. Bu suçların ihdası ile, hazinenin gelirlerinin korunması amaçlanmaktadır.

Mali Sektör Suçları: Bankacılık, sermaye piyasası, sigortacılık gibi mali sektörün mağdur veya fail olduğu suçlar ile ancak mali sektör kullanılarak işlenebilen suçları ifade etmektedir. Bu suçların arasında örneğin Sermaye Piyasası Kanununda yer alan manipülasyon, içerden öğrenenlerin ticareti gibi suçlar sıralanabilir.

4. MALİ SUÇLARLA İLGİLİ DÜZENLEMELERDEKİ GENEL İLKELER

Mali suçlara ilişkin düzenlemelerdeki temel ilkeler aşağıdaki şekilde özetlenebilir.

1- Mali suçların önemli bir kısmı özel kanunlarda düzenlenmiştir. Rüşvet, zimmet, irtikap, genel anlamda dolandırıcılık suçları gibi suçlar Türk Ceza Kanununda yer almaktadır. Ancak, esas ilkenin mali suçların özel kanunlarında düzenlenmesi şeklindedir. Bu alanlardan başlıcaları, bankacılık, sigortacılık, sosyal güvenlik, gümrük, vergi ve sermaye piyasasıdır.

2- Suçların cezalandırılmasına ilişkin genel ilkeler Türk Ceza Kanununda düzenlenmiştir: Mali suçların önemli bir kısmının ilgili özel kanunlarda düzenlenmesine rağmen, genel hüküm ve ilkeler açısından Türk Ceza Kanununun uygulanması söz konusu olmaktadır. TCK'nın 5'inci maddesinde, "Bu Kanunun genel hükümleri, özel ceza kanunları ve ceza içeren kanunlardaki suçlar hakkında da uygulanır." denilmek suretiyle bu husus açıklanmıştır. Buna göre, özel kanunlarda sadece suça ilişkin hükümler yer almakta, bu suçlarla ilgili diğer hususlarda TCK'nın genel ilke ve hükümlerine müracaat edilmektedir.

3- Mali suçlara verilecek cezaların sadece ekonomik nitelikte olması benimsenmemiştir: Mali nitelikli suçlar için hapis, adli para cezası veya idari para cezası öngörülmüştür. Dolayısıyla "*ekonomik suça ekonomik ceza*" gibi bir ilke söz konusu değildir. Bunda ceza yaptırımını ile korunmak istenen hukuki menfaat önem taşımaktadır. Örneğin bir rüşvet suçunu cezalandırırken korunmak istenilen hukuki menfaat rüşvete konu maddi değerden çok kamuya olan güvenin korunmasıdır.

4- Mali suçun konusu malvarlığını geri almak önemlidir. Mali suçlarla mücadelede, suça konu malvarlığının tespiti, malvarlığına el konulması ve sonrasında müsaderesi konusuna önem verildiği görülmektedir. Türk Ceza Kanununun 54 ve 55 inci maddesinde düzenlenen "kazanç" ve "eşya müsaderesi" ile suçtan elde edilen varlıkların müsaderesi söz konusudur.

5- Mali suçun konusu malvarlığının gizlenmesi veya farklı gösterilmesi başlı başına bir suç kabul edilmiştir. Suçtan elde edilen malvarlığı değerlerinin aklanmasının ayrıca suç haline getirilmesi suretiyle, mali suçun temel saiki olan

maddi değerlerin gizlenmesi, Őekil deęiŐtirilmesi veya yurtdiŐına çıkarılması gibi fiillerin ayrıca cezalandırılması yöntemi benimsenmiştir.

6- Önleme fonksiyonuna adi suçlara oranla daha fazla önem verildiği görölmektedir. Mali suçla mücadelede önleyici tedbirlere bazı suç kategorileri itibariyle önem verildiği görölmektedir. Özellikle kara para aklama, bankacılık, sigortacılık ve sermaye piyasasında önlemeye yönelik pek çok düzenleme yer almaktadır. Etkinliği tartıŐmalı olsa dahi, mal bildirim sistemi de yolsuzluğu önleme ve tespit amacıyla getirildiğini belirtmek gerekir.

7- Mücadeleye kolluk diŐındaki idarenin ve özel kesimin katılımı adi suçlara oranla daha fazladır. Mali suçların niteliğinin ihtisası gerektirmesi çoğu kez bu suçlarla mücadelede ilgili sektörlerde uzmanlaŐmıŐ denetim elemanlarının etkin katılımı sonucunu doğurmaktadır. Bankacılık suçlarında Bankalar Yeminli Murakıpları, yolsuzluk ve mali suçlarda Maliye MüfettiŐleri, vergi suçlarında Maliye MüfettiŐleri, Hesap Uzmanları, Gelirler Kontrolörleri, Vergi Denetmenleri, sigorta suçlarında Hazine Kontrolörleri, Sigorta Murakıpları gibi uzman denetim elemanları görev almaktadır. Bu suçla mücadelede aynı zamanda sektörde faaliyet gösteren aktörlere de önleme, bilgi verme ve benzeri konularda yükümlölükler yüklenmektedir. Örneğin kara para aklama ile mücadelede başta finans kesimi olmak üzere 24 yükümlü grubuna önemli yükümlölükler getirilmiŐtir.

5. AKTÖRLER

Mali suçlarla mücadelede yer alan aktörler, ulusal ve uluslararası aktörler olmak üzere iki baŐlık altında incelenebilir.

5.1. Ulusal Aktörler

Mali suçun kapsamının geniŐlięi, niteliği ve ilgili kurumların fazlalığı bu suçla mücadele politikasının oluşturulması ve uygulamasında diğer suçlara oranla daha fazla sayıda aktörün rol alması sonucunu doğurmaktadır. Mali suçlar günümüzdeki yapıda aşağıdaki kamu kurumlarını doğrudan ilgilendirmektedir:

1- Türkiye Büyük Millet Meclisi : Mali suçlarla ilgili yasal düzenlemelerin yapılması, yolsuzluk başta olmak üzere bazı mali suçlarla ilgili araştırma komisyonları oluşturulması, dilekçe hakkının kullanılması kapsamında TBMM'ye

yapılan başvurularla ilgili olarak TBMM mali suçlarla doğrudan ilgilidir. Ayrıca, Sayıştay'ın TBMM adına denetim faaliyetlerinde bulunması ve denetim sonuçlarını TBMM'ye raporlaması açısından da TBMM'nin mali suç politikalarının oluşturulması ve denetlenmesi konusunda önemli fonksiyonları bulunmaktadır.

2- *Bakanlar Kurulu:* Yolsuzlukla mücadele konusundaki ikincil düzenlemelerin yapılması, uygulamamın denetlenmesi ve politikaya yön vermesi açısından fonksiyonu bulunmaktadır.

3- *Bakanlıklar:* Her bakanlığın kendi bünyesindeki yolsuzluk ve diğer mali suçları araştırma kapsamında görevleri bulunmaktadır. Bu kapsamda bakanlıklar, teftiş kurulları veya benzer nitelikteki diğer denetim birimleri marifetiyle mali suçla mücadelede rol alınmaktadır. Bazı bakanlıkların mali suçlar mücadele konusunda özellikle öne çıktığını söylemek gerekir. Bunlar arasında en göze çarpan İçişleri, Maliye ve Adalet Bakanlıklarıdır. İçişleri Bakanlığının öne çıkmasının özünde kolluğun bu Bakanlığa bağlı olması, mülki hizmetler ile mahalli idareler üzerindeki denetim yetkisi önemli bir unsurdur.

Maliye Bakanlığı ise bütçe, kamu harcamaları, Hazine'ye ait taşınmazların yönetimi ve vergi konularında söz sahibi bir bakanlık olarak mali suçla mücadelede öne çıkmaktadır. Bu alanların tamamı yolsuzluk başta olmak üzere pek çok mali suçun işlendiği alanlardır. Buna bağlı olarak Maliye Bakanlığında mali suçla mücadele açısından önemli sayıda ve nitelikte denetim elemanı kadrosunun bulunduğunu belirtmek gerekir.

Adalet Bakanlığı, Mali suçla mücadelenin olmazsa olmaz boyutudur. Özellikle hızlı, adil ve etkin yargılama, mali suçlar konusunda ihtisaslaşma ile birlikte Adalet Bakanlığının mali suçla mücadeledeki önemi daha da artacaktır.

Burada bir bakanlık olmamasına rağmen, özellikle kaçakçılık suçları açısından Gümrük Müsteşarlığının da önemli görev ve fonksiyonları bulunduğunu belirtmek gerekir.

4- *Kolluk:* Hangi suç türü söz konusu olursa olsun kolluk gerek önleme gerekse cezalandırılmaya yönelik olarak yakalama ve soruşturma aşamalarında temel role sahiptir. Mali suç alanında da mücadelenin merkezinde kolluk yer almaktadır. Kolluğun özellikle mali suçlar alanında ihtisaslaşma yönünde çaba sarf ettiği

görülmektedir. Ancak daha önceki bölümde de zikredildiği üzere öncelikle mücadele alanının kapsamının belirlenmesi konusundaki kafa karışıklığının giderilmesi gerekmektedir. Mali suçla mücadelede kolluğun adi suçlara oranla daha fazla ihtisas sahibi diğer kamu görevlileri ile işbirliği içinde bulunması büyük önem taşımaktadır.

5- *Sosyal Güvenlik Kurumu*: Sosyal güvenlik açıkları son dönemde bütçenin en önemli transfer kalemini oluşturmaktadır. Bu açıkların altında yatan nedenlerden birisi de sosyal güvenlik alanındaki mali suçlardır. Bu suçlar, sosyal güvenlikle ilgili mali yükümlülüklerin yerine getirilmemesi, kurumdan haksız yere emekli maaşı ve diğer adlarla para alınması ile kurum için yapılan hizmetlerin kuruma faturalanmasında rakamların yükseltilerek kurumun dolandırılması şeklinde gerçekleşmektedir. Bu suçların oluşturduğu mali kayıp çok büyük miktarlara ulaşabilmektedir. Bu yüzden sosyal güvenlik alanındaki suçlarla mücadele mali suçlarla mücadelenin önemli bir ayağını oluşturmaktadır. Bu alanda Sosyal Güvenlik Kurumunun düzenleme, uygulama ve denetleme anlamındaki etkinliği önem taşımaktadır.

6- *Bağımsız idari otoriteler*: Türkiye’de genelde “üst kurul” olarak bilinen bağımsız idari otoritelerin düzenlemek ve denetlemekle görevli buldukları alandaki mali suçlarla mücadelesi büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda özellikle Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Sermaye Piyasası Kurulu, Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, Kamu İhale Kurumu öne çıkan bağımsız idari otoritelerdir. Bu kurumların önemli bir kısmında denetim yönü öne çıkmaktadır.

7- *Mali Suçları Araştırma Kurulu*: 4208 sayılı Kanunla kurulan Mali Suçları Araştırma Kurulu (MASAK) kara paranın aklanmasının önlenmesi konusunda Mali Eylem Görev Gücü (*Financial Action Task Force –FATF*)’in tavsiyeleri doğrultusunda oluşturulmuş bir birimdir. Doğrudan Maliye Bakanına bağlı olan birim idari nitelikli bir mali istihbarat birimidir (*Financial Intelligence Unit- FIU*). 5549 sayılı Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkında Kanunla birlikte aklama suçu yanında terörün finansmanı ile de mücadele kapsamında görevler üstlenmiş bir birimdir. Mali istihbarat birimi olan MASAK, aynı zamanda aklama suçu ve terörün finansmanı konularında inceleme yapma, mevzuat düzenlemesine katkı, koordinasyon, yükümlü eğitim ve denetimi konularında yetkili ve görevlidir. İsminden tüm mali suçları araştırma görevine sahip bir birim olduğu izlenimi

edinilmesine rağmen görevi aklama ve terörün finansmanı suçuyla mücadele ile sınırlıdır. Oysa MASAK benzeri bir kuruluş olan Amerikan FIU'su Fincen tüm suçlarla ilgili olarak kolluk ve ilgili diğer birimlere mali istihbarat desteği sunan bir yapıdadır.

8- *Sayıştay* : Günümüzde Sayıştay, halktan alınan vergilerin kamu tarafından yasalara uygun bir şekilde harcanıp harcanmadığını Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetleyen bir yüksek denetim organıdır. Uluslararası literatürde daha çok “yüksek denetim” olarak adlandırılan Sayıştay denetimi, kaynağını Anayasadan alan, meslek mensuplarının Anayasal ve yasal teminatlara sahip bulunduğu ve çoğu ülkede yargısal yetkilerle de teçhiz edilmiş bulunan bağımsız kuruluşlarca Parlamento adına yürütülen denetimler olarak tanımlanmaktadır (Akbulut, 2003:4).

Sayıştay tarafından yapılan harcama denetimleri ile yolsuzluklar başta olmak üzere özellikle kamunun zararına yol açan mali suçların tespit ve Hazine zararının tazminine yönelik fonksiyonlar yerine getirilmektedir.

9- *Medya*: Medya kamuoyunun bilgi alma hakkını kullanması açısından büyük öneme sahiptir. Başta yolsuzluklar olmak üzere pek çok mali suçun kamuoyunun bilgisine sunulması ve kamuoyu tarafından bu suçlarla mücadele konusunda politika yapıcılar ve uygulayıcılar üzerinde baskı oluşturulması açısından medya önemli bir role sahiptir. Ancak Medyanın bu fonksiyonunu yerine getirmesi bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile doğrudan ilişkilidir.

Türkiye’de holding sahiplerinin medya patronu da olması, en büyük hizmet ve mal alıcısının devlet olması nedeniyle medyanın bağımsızlığı ve tarafsızlığı konusu tartışmalıdır. Bu nedenle medyanın mali suçlarla mücadele konusunda oynayabileceği rol sınırlı kalabilmekte, bazen de medyanın kendisi büyük çaplı yolsuzlukların aracı veya aktörü olmaktadır.

10- *Sivil Toplum Kuruluşları*: Sivil toplum kuruluşları özellikle kamu politikalarının takibinde önemli rol oynamaktadır. Bu kapsamda kamunun aldığı kararların etkinliği, yolsuzluk başta olmak üzere mali suçla mücadelenin değerlendirilmesi, eleştirilmesi ve karar vericilerin etkilenmesi açısından sivil toplum kuruluşları önemli bir rol üstlenmektedir.

5.2. Uluslararası Aktörler

Ekonomik hayatın ve ilişkilerin sürekli olarak gelişmesi ve çeşitlenmesi, finansal piyasalardaki derinleşme, yeni finansal araçların ortaya çıkması, bilişim teknolojilerindeki gelişmeler, küreselleşme mali suçun gerek kapsam gerekse coğrafi anlamda sınırlarının çizilmesini güçleştirmektedir. Bu nedenle mali suçlarla mücadelenin sadece ülke sınırları içindeki mücadele önlemleri ile yürütülmesi mümkün değildir.

Mali suç alanında Başta Birleşmiş Milletler olmak üzere pek çok uluslararası kuruluş önemli faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu kapsamda Interpol, Dünya Gümrük Teşkilatı, Dünya Bankası, IMF, OECD, Avrupa Konseyi, FATF, Egmont Grup gibi uluslararası kurum veya oluşumlar yanında bölgesel nitelikli kurum ve kuruluş yer almaktadır. Bu kuruluşların bir kısmı uluslararası sözleşmeler ile mali suçlarla ilgili olarak uluslararası işbirliğini öngörmekte, bir kısmı ise doğrudan uygulama alanında bilgi paylaşımı yapmakta, ortak operasyonlar yürütmektedir.

6. DEĞERLENDİRME

Mali suçla mücadele politikasının oluşturulmasında bu kapsamdaki suçların genel niteliklerinin, faillerinin profillerinin, kullandıkları araç ve yöntemlerin, yöneldikleri alanların, risk göstergelerinin belirlenmesi büyük önem taşımaktadır.

Mali suçun işlenmesinde sistemik boşluk ve zafiyetlerin kullanılması çoğunlukla karşılaşılan bir durumdur. Bu nedenle, bu suçla mücadelenin en önemli unsurlarından birisi mali suç işlemeye uygun ortam oluşturan etkenlerin ortadan kaldırılmasına yönelik önleyici çabalara ağırlık verilmesidir.

Bilişim teknolojilerindeki gelişmeler, finansal araçlardaki çeşitlenme, küreselleşme ile birlikte suçun sınır tanımaması ve benzeri etkenler mali suçların tespit ve ortaya çıkarılmasını zorlaştırmaktadır. Fail ile fiil arasındaki ilişkinin bütün somutluğu ile ortaya konulması ve yargı mercilerine sunulması, bu konuda uzmanlaşmayı ve teknolojiyi kullanmayı zorunlu kılmaktadır. Mali suçlarla mücadelede uzmanlaşmanın bir gereği olarak Arlacchi (1998:7) tarafından mali suçla mücadele için yüksek lisans programlarının oluşturulması önerilmektedir. Mali suçla mücadelenin teknolojik boyutunda uygulamacı birimler kamu bürokrasinin yavaş işlemesindeki etkenlerin de etkisi ile sürekli olarak geriden gelmektedir.

Gerek organize ve ekonomik suçlarla ilgili konularda avukat, muhasebeci, vergi danışmanları ve danışmanlık hizmeti veren diğer profesyonel serbest meslek sahipleri önemli rol oynar. Bazen bu kişiler profesyonelliklerini suçluların hizmetine sunarlar. Muhtemelen bu hizmeti sunanların çok azaldığı ortamda suç geliri elde edenlerin bu gelirlerini güven içinde ellerinde bulundurmaları zorlaşacaktır. Nitekim, yapılan bazı çalışmalar, ekonomi ve vergi konusundaki profesyonel danışmanların desteğinin bulunmadığı ortamda mali suçların izinin sürülmesi ve tespit edilmesi ihtimalinin sokak suçlarından çok daha kolay olacağını ortaya koymaktadır(SNNCP, 2005:78). Bu nedenle mali suçlarla müdahalede mali alanın değişik dallarındaki profesyonellerin mali suçla mücadelede kamu otoriteleri ile işbirliği içinde çalışması önem kazanmaktadır. Türkiye’de aklama ve terörün finansmanı ile mücadele kapsamında yeminli mali müşavirler ile muhasebeciler yükümlü olarak kabul edilerek bu yönde adım atılmıştır.

Mali suçta temel saik maddi menfaat elde etmektir. Suçun, maddi menfaat temin amacıyla işlendiği ortamda suçluyu bu imkandan mahrum bırakmaya yönelik araçların etkinliği suçla mücadelede önemlidir. Bu açıdan Türk Ceza Kanununda yer alan suçtan elde edilen kazançları ile suç eşyasının müsaderesine yönelik hükümler ile suç gelirlerinin aklanmasının suç haline getirilmesi önemli adımlar olarak değerlendirilebilir. Ancak, bunların uygulama kısmında etkinliğin sağlanması gerekmektedir.

Özellikle mali suçlarda suçlunun rasyonel bir birey olarak, suçu işlemekle elde edeceği menfaat ile bunun karşılığında yüklendiği riski karşılayacağı beklenmektedir. Bu durumu, Weisburd ve diğerleri (2001) rasyonel seçim modeli ile açıklamaktadırlar. Bu durumda, mali suçla mücadelede tespit ve yakalanma riskini artıran tedbirler suçun işlenmesi konusunda caydırıcı etki yapmaktadır. Denetimlerin doğrudan önleyici etkisi vardır. Suç işleme kararının verilmesi konusunda geliştirilen rasyonel seçim modeline göre, suçlular yakalanma riskini artıran unsurlara karşı, cezanın miktarının artırılmasına oranla çok daha duyarlıdırlar.

Mali suçlarda cezaların yüksekliği yeterince caydırıcı olmamaktadır. Çünkü suçla ilgili ceza sisteminin caydırıcı olması için üç temel unsur bünyesinde barındırması gerekmektedir. Bu üç unsur uygun ve orantılı ağırlıkta bir cezanın bulunması (ağırlık), suç fiilini işleyen her kişiye bu cezanın uygulanacağını

bilinmesi (kesinlik) ve cezaların gecikmeksizin uygulanması (zamanlılık) olarak özetlenebilir. Dolayısıyla mali suçla mücadelede sadece ceza miktarı üzerinde çalışmak olumlu etki vermemektedir. Aksine pek çok vergi kaçakçılığı suçunda olduğu gibi ceza arttıkça hakimler suçun vasfını değişik yorumlama yoluna gidebilmekte, artırılan ceza miktarı daha etkisiz bir ortam oluşturabilmektedir. Suç için öngörülen cezanın uygun ağırlıkta olmasının yanında yargı sisteminin hızlı ve etkin işlemesi de önem taşımaktadır. Özellikle mali suç faillerinin çoğu kez elde ettikleri suç gelirlerini kullanarak alanında en iyi avukatları tutma ihtimalleri bu konuda ihtisas mahkemelerinin önemini artırmaktadır. Yıllarca, ırza tesaddi, adam yaralama, adam öldürme ve benzeri adi suç davalarına bakan hakim aynı zamanda mali nitelikli suçlara bakması rasyonel bir uygulama değildir.

Mali suç failleri özellikle kamunun işleyişindeki aksaklıklar, koordinasyon eksiklikleri, yeni finansal araçların sunduğu imkanlar, yasal boşluklar ve aldatılması kolay kişilerin varlığından büyük oranda yararlanırlar. Örneğin, bilişim sistemlerinin güvenlik zafiyetleri, firmalara ve onların müşterilerine karşı mali suç işlenmesini hızlı, ucuz ve kolay hale getirmektedir. (FSA, 2004:7). Bu nedenle mali suçların işlenmesi açısından uygun ortamın varlığı çok önemlidir. Buradan hareketle uygun ortamın engellenmesi mali suçların önlenmesinde büyük önem taşımaktadır. Türkiye’de kolluğa önleme konusunda da görev verilmiş bulunmasına karşın, önleme fonksiyonunun ilgili birimlerin performans değerlendirmesinde etkin bir şekilde kullanılmasındaki güçlükler bu alana yeterince önem verilmemesi sonucunu doğurmaktadır. Oysa yurtdışı örneklerinde önleyici boyuta ağırlık verildiği görülmektedir. Örneğin İsveç’te 1974 yılında suç önleme amacıyla Ulusal Suç Önleme Konseyi adı altına özel bir birim ihdas edilmiştir. İngiltere’de suç önlemeye büyük önem verilmekte bu kapsamda özellikle dolandırıcılık suçlarının potansiyel mağdurlarını bilgilendirici ve uyarıcı çalışmalar yapılmaktadır. Türkiye’de değişik dolandırıcılık fiillerine ilişkin uyarılarının kısa mesaj şeklinde gönderilmesi şeklinde bir uygulama yapıldığı görülmektedir. Bu tür uygulamalara bilgilendirici afiş, el ilanı veya broşürlerin kullanılması şeklinde uygulamaların eklenmesi faydalı olacaktır.

Pek çok mali suçta tüzel kişilerin kullanılması söz konusu olmaktadır. Bu nedenle tüzel kişilerin sorumluluğu konusu, bu kişilikler için idari veya parasal cezaların öngörülebilir, orantılı ve etkili olması büyük önem taşımaktadır. Türkiye’de

tüzel kişiler için öngörölmüş cezalar çok sınırlı düzeydedir. Öngörölen güvenlik tedbiri şeklindeki uygulamalar ise orantılı ve etkin olmaktan uzaktır.

Yapılan başarılı operasyonlarla ilgili olarak medya kanalı ile kamuoyunun bilgilendirilmesi suç işlemeyi düşünenlere, yakalanma riski konusunda mesaj vereceği için önemlidir. Kişiler belli bir alanda işlenen suçların yakalanma riskinin yüksek olduğunu düşündüklerinde bu alanda suç işleme motivasyonu azalacaktır.

Risk esaslı ve riskle orantılı önlemler geliştirilmelidir. Mali suçla mücadelede reaktif olmak yerine proaktif olunmalıdır. Her bir olay bazında sorunların üzerine gitmek yerine muhtemel risk alanları üzerinde önceden çalışılması ve önlemlerin alınması büyük önem taşımaktadır.

Başta dolandırıcılık suçlarında olmak üzere, pek çok mali suçta, suç türlerinden işleniş şekillerinden haberdar olmak önemlidir. Konu hakkında gerek kurumların gerekse potansiyel mağdurların bilgilendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Örneğın, yaşlı vatandaşlara yönelik yeni bir yöntemle yapılan dolandırıcılık fiilinin tespiti sonrası bu konuda muhtemel kurbanlara ulaşp, aynı tür dolandırıcılıkla karşı karşıya kalmamaları yönünde bilgilendirme çalışmaları yapılmalıdır.

Mali suçla mücadele kurumlar arası koordinasyon ve işbirliği büyük önem taşımaktadır. Bu işbirliğinin önemli bir uzantısı olarak kamuda genel bir bilişim politikası olmalıdır. Bilgi işlem sistemlerinin birbirleri ile konuşuyor olması, birbirlerini karşılıklı olarak kontrol edebilecek mekanizmalara sahip olunması gerekmektedir. Koordinasyon ve işbirliği eksikliği nedeniyle mücadelede duplikasyonlar söz konusu olmaktadır. Kamunun mali suçları azaltmaya yönelik çalışmalarına ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının yanında ilgili özel kesimin katkısının da sağlanması da önem taşımaktadır.

Mali suçun kazandığı uluslararası nitelik nedeniyle, uluslararası işbirliği de önemle üzerinde durulması gereken bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

7. SONUÇ

Mali suç, ortaya çıkardığı ekonomik sonuçlar yanında toplunda güven unsurunun zedelenmesi nedeniyle mücadele edilmesi gereken bir suç kategorisidir.

Mali suçla mücadelede suçun kapsamının net bir şekilde tayini, suça uygun ortam oluşturan etkenlerin, yoğun olarak işlenen mali suç tiplerinin, risk göstergelerinin, kullanılan araç ve yöntemlerle suç faillerinin profillerinin belirlenmesi büyük önem taşımaktadır.

Mali suçla mücadelede tespit ve cezalandırmaya yönelik önlemlerin yanında önleyici mücadele araçlarına önem verilmesi, gerek yargı gerekse mücadele eden idari birimlerin ilgili mali suç alanlarında uzmanlaşması, kamu kurumlarının kendi aralarında ve özel kesimle işbirliği ve koordinasyon içinde çalışması büyük önem taşımaktadır. Mali suçların uluslararası boyutu nedeniyle, uluslararası işbirliği ve koordinasyon da büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

- Active Academy, (2003), “Yüksek mali suç oranı İngiltere”yi sarsıyor”, *Active Academy Araştırma Merkezi*, 18 Ekim 2003: ss. 1-2. www.activeacademy.com.tr (Erişim Tarihi: 15.04.2009).
- Akbulut, Erol (2003), “Sayıştay Denetimi ve Yolsuzlukla Mücadeledeki İşlevi”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı 50-51, Aralık 2003: ss. 3-15.
- Arlacchi, Pino, (1998), "The need for a global attack on money-laundering", *Attacking the Profit of Crime: Drugs, Money and Laundering*, Vienna, United Nations.
- Aykın Hasan, (2008), “Kara Para Aklama ile Mücadelede Nakit İşlem Bildirimi ve Türkiye Uygulaması”, *Yaklaşım Dergisi*, Yıl 16, Sayı 192, ss. 238-243.
- CE, (2005), *Organised Crime Situation Report 2005 Focus on the Threat of Economic Crime*, Strasbourg, Council of Europe.
- FSA, (2004), *Financial Crime Risk in Information Security*, London, Financial Services Authority.
- Güvel, Alper, (2005), “Ekonomik Suçlar, Tanım, Türleri ve Ölçüleri”, *Ekonomik Suç ve Ceza Sempozyumu*, 30 Nisan – 1 Mayıs 2005, TOBB Yayın No:2005-25, Ankara, ss.28-34.
- IMF, (2001), *Financial System Abuse, Financial Crime and Money Laundering- Background Paper*, International Monetary Fund, Prepared by the Monetary and Exchange Affairs and Policy Development.
- Interpol, (2009)
<http://www.interpol.int/Public/FinancialCrime/ConferenceBangkok/default.asp>
(Erişim Tarihi 13.04.2009)
- SNCCP, (2005), *Methods to Prevent Economic Crime*, Research on Economic Crime, Report The Swedish National Council for Crime Prevention 2005:5, Stockholm.
- Somers, L. Edward, (1984), *Economic Crimes*, Clark Boardman Company.

PWC, (2007), *Küresel Ekonomik Suçlar Araştırması-2007 Türkiye*,
PriceWaterhouseCoopers.

WEISBURD, D. ve Diğerleri, (2001), *Crimes of the Middle Classes: White Collar Offenders in the Federal Courts*, New Haven, Yale University Press.